

УДК 82-1/-9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/42-2-21>**Катерина СОСЕДКО,**

orcid.org/0000-0002-8430-1833

студентка II курсу магістратури факультету української філології
та літературної творчості імені Андрія Малишка
Національного університету імені М. П. Драгоманова
(Київ, Україна) sodiedkokaty@gmail.com

ПРАГМАТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ АЛЬМАНАХУ У РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕСУ

У статті представлено результати дослідження практичного значення альманахів, що відіграють важливу роль у популяризації сучасного літературного процесу. Тема є актуальною, оскільки літературні альманахи відігравали важливу роль у культурному, освітньому, духовному, громадсько-політичному аспектах життя українського народу та були важливою складовою частиною літературного процесу. Вони були основним джерелом інформації, попри жорстку цензуру з боку Російської та Австрійської імперій. Нині є мало наукових досліджень з питання функціонування альманаху у сучасному літературному дискурсі. Мета дослідження полягає у вивченні видавничого асортименту щодо наявності літературних альманахів у книжкових мережах «Книгарня «Є» і «Буква», а також у з'ясуванні ролі такого типу видання у літературному процесі. Під час дослідження були використані такі методи: аналіз та синтез, узагальнення, порівняння, контент-аналіз. За результатами проведеного дослідження були визначені характерні риси літературних альманахів. З'ясовано жанрове різноманіття видань такого типу. Розглянуто процес видання літературних альманахів у XX столітті, наведено приклади радянських альманахів та їх роль у суспільстві. Окрім цього, на прикладі книжкової мережі «Книгарня «Є» та «Буква» визначено актуальний стан розвитку літературних альманахів, їх наявність та доступність. Охарактеризовано видання «Критика» та «Київ». Відповідно до цього зроблено висновок про те, що літературний альманах відіграє важливу роль, оскільки він здійснює низку функцій (зокрема, критичну та дискусійну), що необхідні для розвитку та функціонування літературного процесу. Теоретична значимість статті полягає у тому, що результати дослідження актуального стану функціонування літературних альманахів можуть бути використані під час написання курсових, дипломних, дисертаційних робіт.

Ключові слова: літературний процес, альманахові видання, культурна епоха, різножанровість, літературна критика та дискусія.

Kateryna SOSIEDKO,

orcid.org/0000-0002-8430-1833

Second-year Master's Student at the Faculty Andrii Malysheko Faculty
of Ukrainian Philology and Literary Creativity
National Pedagogical Dragomanov University
(Kyiv, Ukraine) sodiedkokaty@gmail.com

THE PRAGMATIC SIGNIFICANCE OF THE ALMANAC IN THE DEVELOPMENT OF THE LITERARY PROCESS

The article presents the results of a study of the practical significance of almanacs, which play an important role in popularizing the modern literary process. The topic is relevant because in the history of Ukraine literary almanacs played an important role in the cultural, educational, spiritual, socio-political aspects of the life of the Ukrainian people and were an important component of the literary process. They were the main source of information, despite strict censorship by the Russian and Austrian empires. There is currently insufficient research on the functioning of the almanac in modern literary discourse. The purpose of the study is to study the publishing range for the availability of literary almanacs in the "Knyharnia "Ye" and "Bukva" and to clarify the role of this type of publication in the literary process. The following methods were used during the study: analysis and synthesis, generalization, comparison, content analysis. According to the results, the characteristic features of literary almanacs were determined. The genre diversity of this type of publication has been clarified. The process of publishing literary almanacs in the twentieth century is considered, examples of Soviet almanacs and their role in society are given. In addition, the current state of development of literary almanacs, their availability and accessibility are determined on the example of the book network "Knyharnia "Ye" and "Bukva". The editions "Krytyka" and "Kyiv" are characterized. Accordingly, it is concluded that the literary almanac plays an important role because it performs a number of functions (including

critical and debatable) that are necessary for the development and functioning of the literary process. The theoretical significance of the article is that the results of the current state of functioning of literary almanacs can be used when writing coursework, diplomas, dissertations.

Key words: *literary process, almanac editions, cultural epoch, diversity, literary criticism and discussion.*

Постановка проблеми. У сучасному літературному дискурсі активно розвивається книговидавнича діяльність українських авторів різних жанрів і напрямів. Причиною цього є читацький попит щодо масової, а також елітарної літератури. Явище текстуальності є органічним синтезом різних загальнокультурних функцій – інформаційної, естетичної, комунікативної, соціальної. Текст є організованою системою знаків і репрезентацією багатьох смислів. Така дефініція більше стосується творів, що об'єднані в єдину структуру та матеріальну конструкцію. Ідеться про альманахи, антології, хрестоматії, періодичні журнали. Предметом цього дослідження є вивчення ролі альманахів у розвитку сучасної літератури через призму історичного досвіду, оскільки цей тип видання відтворює естетику певної культурної епохи й моделює взаємодію дискурсів у літературному процесі. Межі літературного альманаху, на відміну від збірок окремих авторів, зберігають унікальний досвід письменників певного часового періоду та розгортають літературно-критичні дискусії щодо актуальних проблем у літературознавстві.

На сучасному книговидавничому ринку переважають бестселери, збірки творів одного автора (поетичні, прозові, а також драматичні). Це зумовлено ідейним та жанровим складниками, що утворюють цілісну художню організованість. Завдяки цьому чітко виокремлюється принцип об'єднання творів. Однак є мало видань, що поєднують літературно-художні твори різних авторів. Принцип створення таких видань має інакший рівень структурування, ніж авторський цикл. Актуальність дослідження зумовлена відсутністю досвіду представлення альманахів на сучасних книжкових полицях. Причиною цього є небажання досліджувати історичний розвиток альманахів із перспективою проєктування нових концепцій видань. Об'єктом дослідження є книжкові мережі «Книгарня «Є» та «Буква».

Аналіз досліджень. Вивченням особливостей зародження та функціонування літературних альманахів, типологічних, тематичних, жанрових характеристик, ролі літературних альманахів наприкінці XIX – поч. XX століття займалися такі вчені: В. М. Лубчак (2016), О. В. Усманова (2014), Ю. Б. Балашова (2011), О. А. Щирба, О. І. Босак (2014), Л. Кужель (2015) та інші.

Науковець В. М. Лубчак (2016) дослідив історію розвитку та функціонування південно-українських літературних альманахів періоду XIX–XX століття з метою виявлення практичного значення такого типу видання у популяризації літературного процесу. Автор проаналізував історичні передумови виникнення альманахової традиції та процес упорядкування збірників, розглянув ідейно-тематичне наповнення, художні критерії відбору творів до альманахів «Степ», «Нива», «З-над хмар і з долин», «З потоку життя» та «Перша ластівка», дослідив цензурні обмеження у виданні українських літературних творів.

О. В. Усманова (2014) здійснювала розробку та вивчення функціонування альманахів як неперіодичного збірника. У своєму науковому доробку авторка дослідила значення розвитку альманахів у культурному та літературному житті України. Дослідниця вичерпно вивчила питання цензурного процесу української друкованої преси з боку Російської та Австрійської імперій. На прикладі літературних альманахів «Український альманах», «Ластівка», «Русалка Дністрова» вона розглянула тематичне наповнення альманахів та визначила їх місце у розвитку журналістики.

Ю. Б. Балашова (2011) досліджувала різні аспекти функціонування літературних альманахів. Зокрема, авторка вивчила поетику альманаха-календаря як універсального виду видань. У межах цього дослідження науковиця розкрила типологічні та жанрові характеристики, спеціалізацію збірників, проаналізувала художнє оформлення, якість ілюстрацій, а також визначила одну з відмінних рис альманахової традиції – святковість (видання приурочувалося до певної історичної чи особистої події).

О. А. Щирба та О. І. Босак (2014) дослідили історію питання функціонування літературних альманахів із середини XIX до початку XXI століття. Автори вивчили роль літературних альманахів як основного виду видання національних меншин. Вчені проаналізували характерні історичні умови розвитку такого типу видань. О. А. Щирба наголосила на оновленні принципу побудови літературно-художніх альманахів у сучасних умовах.

Л. Кужель (2015) у своєму дослідженні здійснила вибірку та систематизацію західноукраїнських та українських альманахів 1920–1930-х років, що відіграли важливу роль у

розкритті проблемних питань української та зарубіжної літератури. Авторка також проаналізувала тематико-типологічні характеристики багатьох українських альманахів.

З огляду на викладене можна стверджувати, що альманах має важливе значення у популяризації літературного процесу певної культурної епохи. Однак дослідження цього типу видання вже застаріли, адже вони проводилися більше п'яти років тому. Це потребує оновлення джерельної бази новими напрацюваннями.

Метою статті є аналіз функціонування літературних альманахів на українському книговидавничому ринку, зокрема у книжкових мережах «Книгарня «Є», «Буква», та визначення ролі альманахів у сучасному літературному дискурсі. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати такі **завдання**: 1) визначити специфічні риси літературних альманахів; 2) з'ясувати жанрове підґрунтя актуальності та потреби у літературних альманахах; 3) дослідити видавничу продукцію книжкових мереж «Книгарня «Є» та «Буква» щодо наявності літературних альманахів; 4) визначити прагматику альманахових видань у популяризації сучасного літературного процесу.

У процесі дослідження були використані такі **теоретичні методи пізнання**: пошуково-бібліографічний метод; метод аналізу та синтезу, за допомогою якого була зібрана достатня кількість наукового матеріалу для узагальнення та репрезентації нових знань щодо теми дослідження; застосування методу узагальнення дозволило визначити загальні типологічні та структурні характеристики літературного альманаху; за допомогою порівняльного аналізу були визначені характерні особливості функціонування літературних альманахів у XX і XXI століттях; за допомогою методу контент-аналізу ми проаналізували тематичне та жанрове наповнення двох сучасних видань – «Критика» та «Київ», їх дизайн.

Виклад основного матеріалу. Література є соціальним інститутом, що має виконувати суспільно значущі функції, задовольняти потреби суспільства та кожної особистості. Як і будь-який освітній інститут, соціальний інститут літератури має визначену структуру, цілі, завдання і учасників, які виконують певну місію у розвитку цього інституту. У кожній нації є своя культура, що визначає характеристики функціонування інституту літератури у певний часовий період. Розвиток цього інституту називається літературним процесом.

Історія української літератури протягом XVIII–XX століття зазнавала жорстких цензур-

них обмежень через свою ідейну спрямованість. Важливу роль у популяризації літературного процесу кожного з періодів відіграв літературний альманах, що через свій формат та обсяг не підлягав цензурному процесу (Зелінська, Азарова, 2017). Під час формування такого типу видань упорядники виконували такі функції: селективну, тобто відбирали матеріал для створення єдиного компендіуму літературно-художніх творів; репрезентували актуальний літературний процес у жанровому різноманітті (поезія, проза, драматургія, публіцистика, критичні огляди, теоретичні нотатки); розвивали актуальний літературний процес його не лише у культурних центрах, а й у провінційних містах.

Однією з основних характеристик успішного функціонування літературного альманаху є територіальне розташування редакції. Від цього залежить авторський склад, фінансування, поліграфічні можливості. Традиційно такий тип видання є збіркою різних видань, які об'єднані за тематичним чи жанровим принципом (Щирба, 2014: 278). Визначення рубрик часто є тотожним до розподілу творів за родами літератури. Відмінна риса літературного альманаху від антології чи хрестоматії полягає у тому, що перший розміщує літературну критику, книжкові огляди, рецензії тощо. Літературний альманах здебільшого призначений для консолідації авторів-початківців, які раніше не публікувалися.

Такий тип видання умовно можна поділити на три групи: 1) нішеві альманахи (дитячі альманахи «Зоряний пил. Кольори і барви», «Біла Ворона»); 2) консервативні альманахи, що були засновані ще за часів радянської влади («Дніпро», «Жовтень», «Київ»); 3) професійні літературні альманахи, авторитет яких був визнаний усіма суспільними інститутами («ЛітАкцент», «Альманах Форуму видавців у Львові»).

Є дві важливі причини актуальності альманаху у літературному процесі. Перша причина полягає у тому, що він є майданчиком для популяризації різних літературних та публіцистичних жанрів. Другою причиною є те, що система літератури має свій ієрархічний пріоритет з боку використання жанрів. Провідне місце у цій системі займає поезія.

Підвищена увага у XX столітті до практичного значення альманахів і збірників, що виходили великим тиражем, зумовлена великою кількістю літературно-виробничих угруповань, які належали до певних суспільних інститутів (Гдакович, 2019). Радянський реалістичний альманах – зразковий нормативний вид альманахів. Згідно з

загальними принципами побудови традиційних нормативних творів радянський альманах будемо вважати дуже стислим нормативним трактатом, де поетичні правила поступаються політичним, тобто відбувається підміна на ідеологічні установки.

У 1920–1930-і роки альманах продовжував відігравати важливу роль у літературно-журналістському процесі, кодифікував абсолютну внутрішньолітературну норму і регламентував відповідно до своєї історичної практики сакральне (святкове) і повсякденне життя, дозвілля і трудові будні нового читача – робочого і колгоспника. Відомими тоді були такі літературні альманахи: «З-над хмар і з долин» (1903), «З потоку життя» (1905), «За красою», «З неволі» (1908), «Україна в огні» (1939), «Радянське Закарпаття» (1947) та інші (Гдакович, 2019).

Після розпаду Радянського Союзу відновити випуск літературних альманахів було складно. Літературоцентризм, що був сформований активістами у нелегальних виданнях і нав'язаний владою в офіційних літературних альманахах, призвів до того, що розвиток літературного процесу став несамостійним. Лише з 1994-го року спостерігається відновлення процесу видання літературних альманахів. Ідеться про такі альманахи: «Зерна» (1994), «Грані» (1998), «Спадщина Черкащини» (2005), «ЛітАкцент» (2008), «Lithium» (2011), «Lira» (2012), «Скіфія» (2012), «Литаври» (2016) (Левицька, 2017: 35).

Нині в ринкових умовах функціонування видавничої продукції та підвищення попиту на розважальну, психологічно-мотиваційну літературу спостерігається деградація альманахів як важливого типу видання. Літературний альманах ще недавно був головним виданням у популяризації літературного процесу, а зараз залишився без фінансування й зазнав стагнації. Книжковий ринок заповнений бестселерами. Кризи у виданні альманахів зазнали літератори, критики. Раніше саме літературні альманахи забезпечували престиж та важливість цієї професії. Хоча існує Національна спілка письменників України, однак її внесок у розвиток літературного процесу порівняно з провідними видавництвами є незначним.

Фінансування літературного альманаху залежить від кількості підписників здебільшого друкованих примірників, що в епоху діджиталізації втрачають актуальність. Отже, у альманаху немає потенційного споживача. Роздрібною торгівлі літературними альманахами майже немає. Ринкове місце для представлення своєї видавничої продукції коштує дорого, тому альманахи, що

зайняли позицію виживання в сучасних умовах, не можуть бути представлені у великих мережних книгарнях.

Під час проведення аналізу видавничого асортименту мереж «Книгарня «Є» та «Буква» було виявлено, що представлення літератури у вигляді альманаху майже немає. У «Книгарні «Є» у наявності були всього два видання – «Критика» та «Київ». Книжковий асортимент «Букви» не містить літературних альманахів, а були представлені лише історичні, зокрема «Пам'ятки України», та наукові, зокрема «Науковий альманах». З огляду на це детальніше проаналізуємо згадані вище видання «Книгарні «Є».

Часопис «Критика» був утворений у 1997 році за ініціативою Г. Грабовича. Нині видання позиціонує себе як міжнародний огляд книжок. Основна тематична спрямованість матеріалів – розкриття актуальних проблем літературознавства, політики, суспільства. Згідно зі змістовим наповненням можна стверджувати, що основні жанрові рубрики видання – «Аналітична есеїстика», «Публіцистика», «Рецензії». Формат видання становить 230x320 мм. Верстка привідна, у три колонки. Великі за обсягом тексти розбавлені кольоровими плашками, на яких розміщені книжкові огляди. Коштує видання усього 57 грн. Видання популяризує сучасний літературний процес та є майданчиком для дискусій.

Літературно-художній, громадсько-політичний альманах «Київ» був заснований у 1983 році Національною спілкою письменників України. Нині головним редактором є Т. Зарівна. Формат видання становить 70x100/16. Основні тематичні рубрики – «Поезія», «Література і світ», «Проза» (новели, романи, оповідання, повісті, щоденники), «Дитяча полицка», «Київ» (про Київ), «Публіцистика», «Критика», «Мистецтво». Альманах має розгалужену рубрикаційну систему. Хоча у виданні є 8 рубрик, обсяг його відносно невеликий – 192 сторінки. Обсяг кожного розділу суттєво відрізняється через неоднакову кількість матеріалу. До прикладу, у рубриці «Поезія» розміщено 4 твори, у рубриці «Проза» – 6, у рубриці «Публіцистика» – 1, у рубриці «Критика» – 2, у рубриці «Мистецтво» – 1. З огляду на це можна стверджувати, що, на відміну від альманахів радянського періоду, де провідне місце займала поезія (Харамурза, 2020: 155), у цьому альманаху ключову роль відіграє проза. Важливо, що редакція альманаху не надає рецензії на рукописи книг. У зазначеному виданні збережено функцію листування з авторами та читачами, як це було ще у радянську добу.

Видання чорно-біле, верстка привідна, здійснена в одну колонку, хоча у розділах «Критика» та «Мистецтво» заверстано у дві колонки, що технічно і художньо не обумовлено. Загалом альманах «Київ» виконує літературно-критичну функцію репрезентації художніх творів, актуальних тенденцій літературного процесу. Він є цікавим для письменників, літературних критиків, теоретиків. Цільову аудиторію становлять не лише дорослі, а й діти. Видання відображає актуальний літературний процес, у якому кожен читач знайде інформативну для себе тематичну рубрику. Коштує видання усього 47,50 грн.

Прагматичне значення літературних альманахів «Критика» та «Київ» полягає в тому, що тематичне наповнення видань визначають сучасні літературні тенденції.

Висновки. Літературний альманах створює літературний дискурс, відбирає із багатьох отриманих творів ті, що краще відповідають літературним тенденціям. Виконувати цю функцію йому дозволяє злагодженість механізмів відбору творів та досвідчена професійна редакційна група у сфері

літератури. Презентативна функція сучасної літератури виконується альманахом через унікальну форму метажанру, що в одному виданні об'єднує різні тексти, у такий спосіб створюючи літературний дискурс. Нині альманах може дати повне уявлення про сучасний літературний процес, виконати функцію культурного представника. З огляду на видавничий асортимент книжкової мережі «Книгарня «Є» та «Буква» літературні альманахи займають не провідне місце. Навпаки, найменш такого типу видань дуже мало. Нам вдалося знайти і проаналізувати видання «Критика» та «Київ».

Публікація у літературному альманаху важлива для автора, тому що вона є показником визнання у професійному середовищі. З одного боку, здійснюється оцінка твору авторитетною редакційною колегією, а з іншого – визначений текст зіставляється з іншими текстами, що прийняті до публікації. Також альманахи відіграють важливу роль у розвитку професії літературного критика, оскільки сторінки видань слугують майданчиком для обговорення актуальних літературних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лубчак В. М. Південноукраїнські літературні альманахи кінця XIX – початку XX століття в контексті розвитку української літератури : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 ; Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. Київ, 2016. 204 с.
2. Усманова О.В. Альманах як тип неперіодичного видання в історії української журналістики. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2014. Т. 56. С. 335–339.
3. Балашова Ю. Б. Поетика альманаха-календаря як издания универсального типа. *Известия Уральского государственного университета. Серия «Проблемы образования, науки и культуры»*. 2011. № 2 (89). С. 229–234.
4. Щирба О. А., Босак О. І. Історія виникнення та розвитку літературних альманахів в Україні (середина XIX – початок XXI століття). *Поліграфія і видавнича справа*. 2014. № 3 (67). С. 55–59.
5. Кужель Л. Західноукраїнські та українські еміграційні альманахи 1920–1930-х років: тематико-типологічний аналіз. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2015. Вип. 7. С. 302–342.
6. Зелінська Д. О., Азарова Л. Є. Альманахи та електронні видання як платформа для публікації молодих поетів. 2017. URL: file:///C:/Users/%D1%85%D1%85%D1%85/Downloads/1992-7066-1-PB.pdf.
7. Щирба О. А. Історія та розвиток сучасних літературних альманахів в Україні. *Журналістика. Філологія. Медіаосвіта : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Полтава, 2 жовт. 2014 р.). Полтава, 2014. С. 277–280.
8. Гдакович М. Специфіка західноукраїнських літературних видань як джерела вивчення літературного процесу 20–30-х рр. XX ст. 2019. URL: http://old.journ.lnu.edu.ua/publications/visnyk26/Statti_Gdakovycz.htm.
9. Левицька О. С. Літературно-художні часописи в сучасному літературному дискурсі. *Поліграфія і видавнича справа*. 2017. Вип.1. С. 33–43.
10. Харамурза Д. В. Літературно-художні часописи України 1990–2020 рр.: історичний ескіз. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія. Соціальні комунікації»*. 2020. Т. 31 (70), № 2, Ч. 4. С. 150–157.

REFERENCES

1. Lubchak V. M. Pivdenoukrayinski literaturni almanakhy kintsya XIX – pochatku XXI stolittya v konteksti rozvytku ukrayinskoyi literatury. [South Ukrainian literary almanacs of the late XIX – early XX centuries in the context of the development of Ukrainian literature] (Doctoral thesis, Shevchenko Institute of Literature, Kyiv, Ukraine). 2016 [in Ukrainian].
2. Usmanova O. V. Almanakh yak typ neperiodychnoho vydannya v istoriyi ukrayinskoyi zhurnalistyky. [Almanac as a type of non-periodical publication in the history of Ukrainian journalism]. *Scientific Notes of the Institute of Journalism*. 2014, Vol. 56, pp. 335–339 [in Ukrainian].
3. Balashova Yu. B. Poetika almanakha-kalendarya kak izdaniya universalnogo tipa. [The poetics of the almanac-calendar as a universal publication] *Izvestia Ural Federal University Journal. Series 1. Issues in Education, Science and Culture*. 2011, No. 2(89), pp. 229–234 [in Ukrainian].

4. Shchirba O. A., Bosak O. I. Istoriya vynyknennya ta rozvytku literaturnykh al'manakhiv v Ukrayini (seredyna XIX – pochatok XXI stolittya). [History of the origin and development of literary almanacs in Ukraine (mid-XIX – early XXI century)]. *Printing and Publishing*, 2014, No. 3 (67), pp. 55–59 [in Ukrainian].
5. Kuzhel L. Zakhidnoukrayinski ta ukrayinski emihratsiyni almanakhy 1920-1930-kh rokiv: tematyko-typolohichnyy analiz. [Western Ukrainian and Ukrainian emigration almanacs of the 1920s and 1930s: Thematic-typological analysis]. *Proceedings of Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine In Lviv*. 2015, Vol. 7, pp. 302–342 [in Ukrainian].
6. Zelinska D.O., Azarova L.E. Almanakhy ta elektronni vydannya yak platforma dlya publikatsiyi molodykh poetiv. [Almanacs and electronic publications as a platform for publishing young poets]. 2017. URL: file:///C:/Users/%D1%85%D1%85%D1%85/Downloads/1992-7066-1-PB.pdf [in Ukrainian].
7. Shchirba O. A. Istoriya ta rozvytok suchasnykh literaturnykh almanakhiv v Ukrayini. [History and development of modern literary almanacs in Ukraine]. *All-Ukrainian scientific-practical conference “Journalism. Philology. Media Education”* (Poltava, 2 Oct. 2014). Poltava, 2014. pp. 277–280 [in Ukrainian].
8. Hdakovych M. Spetsyfika zakhidnoukrayinskykh literaturnykh vydan yak dzherela vyvchennya literaturnoho protsesu 20-30-kh rr. XX st. [The specifics of Western Ukrainian literary publications as sources for studying the literary process of the 20s and 30s of the 20th century]. 2019. URL: http://old.journ.lnu.edu.ua/publications/visnyk26/Statti_Gdakovycz.htm [in Ukrainian].
9. Levytska O. S. Literaturno-khudozhni chasopysy v suchasnomu literaturnomu dyskursi [Literary and art magazines in modern literary discourse]. *Printing and Publishing*. 2017, Vol. 1, pp. 33–43 [in Ukrainian].
10. Haramurza D. V. Literaturno-khudozhni chasopysy Ukrayiny 1990-2020 pp.: istorychnyy eskiz [Literary and artistic magazines of Ukraine 1990-2020: Historical sketch]. *Scientific notes of Taurida National Vernadsky University*. Series: Philology. Social communications. 2020, 31(70), pp. 150–157 [in Ukrainian].